

Bernardina Petrović

Zavod za lingvistička istraživanja HAZU

Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb

LESIK RELKOVIĆEVA KUĆNIKA

»Pismopisci tribuju višje Ricsih, negojih ima profti Puk, koji samo jednoverftno one Stvari imenovati znade, o kojimafe fvaki Dan bavi; ono pako, shto je izvoan njegovih Ocsiuh, i Rukuh, niti poznaje, niti zvati znade.«

(iz predgovora *Dobrovoljni Shtiocse!*)

Župnik, gimnazijski profesor i prosvjetitelj Josip Stipan Relković (1754.–1801.) autor je *Kućnika*, poljodjelskoga savjetnika namijenjena slavonskomu seljaku. U ovome se radu analizira leksik *Kućnika* koji obuhvaća: 1. opći leksik, 2. nazive u poljodjelstvu, vinogradarstvu i voćarstvu, 3. nazive u stočarstvu, peradarstvu, pčelarstvu i svilarstvu i 4. sinonimne parove. Cilj je analize prikazati Relkovićev stav prema posudenicama i njegov prinos hrvatskoj leksikografiji.

1. Uvod

Uvijek između zapada i istoka, uvijek na udaru barbara i pljačkaša, velikaša i careva, vojnika i hajduka, Slavonija je stoljećima vodila bitku protiv tuđinaca koji su je sebi prisvajali i pripajali. Oslobodivši se turskoga jarma Karlovačkim mirom 1699. i ušavši pod okrilje Habsburške Monarhije, Slavonija ulazi u svijet zapadne Europe koju je, nakon burnih povijesnih događaja, zahvatio niz reformi, osobito na prosvjetnom i ekonomskom polju. Novim je državnim ustrojstvom Slavonija zaživjela opet nejedinstvena: kao graničarska i kao banska. Granica duž Save, od Jasenovca do Zemuna, bila je vojnički uređena, pod vlašću carske komore i vojske: sva je administrativna i sudska vlast bila u vojničkim rukama, službeni je jezik bio njemački, a graničarska je vojnička uprava brzo i energično provodila vladarove reforme. Slavonskomu seljaku graničaru vojna je služba bila dužnost, ali je zemlja koju je obrađivao i od koje je živio bila samo njegova. To ga je ipak znatno razlikovalo od kmeta u banskoj Slavoniji sa županijskom upravom koji je

morao raditi na plemićkome posjedu i još davati dobar dio svojih plodova vlasnicima posjeda, koji su uglavnom bili tuđinci. Uvođenje reda u zemlji nakon pustošenja Osmanlija nije proteklo bez nemira: turske su grupe povremeno upadale preko granice, javne su ceste još i krajem 18. stoljeća bile nesigurne zbog hajduka, a zaredale su i pobune kmetova i graničara nezadovoljnih stalnim izrabljivanjem.

U zemlji slavonskoj, opustošenoj i materijalno i moralno, itekako su se osjećale posljedice vremena kada »Turci nalegoše na jazik hrvacki«. Za vrijeme turske vladavine franjevci su se, iako bez jačih veza s crkvenim i kulturnim životom zapadne Europe, borili za očuvanje hrvatskoga identiteta. Poslije osmanlijske vladavine zemljom je, u skladu s tekovinama zapadne Europe, zavladao prosvjetiteljski duh. Otvaraju se škole, a s razvojem školstva rastao je i broj pismenih ljudi. Svećenstvo je nastojalo da se pučanstvo vjerski preporodi. Za širenje pismenosti među pukom sastavljaju se ili prerađuju katekizmi, izdaju lekcionari, pišu životopisi svetaca. U drugoj polovici osamnaestoga stoljeća pojavljuju se i djela svjetovnoga sadržaja, priručne knjižice namijenjene poučavanju djece i odraslih, kao i praktični priručnici iz poljodjelstva. Pišu se gramatike i rječnici, a pisci nastoje pronaći ujednačenu pravopisnu normu.

U takvu je kulturnom ozračju kratko živio i stvarao sin Matije Antuna Relkovića Josip Stipan.

2. Josip Stipan Relković

Josipa Stipana Relkovića rijetko spominju povijesti hrvatske književnosti. Kao župnik i gimnazijski profesor osobito se isticao u organizaciji pučkoga i visokoga školstva, a kao pisac zalagao se za standardizaciju hrvatskoga jezika i latiničke grafije.

Iako nije pouzdano utvrđeno mjesto rođenja Josipa Stipana, najčešće se spominje Zadubravlje kod Slavenskoga Broda gdje je služio njegov otac kao graničarski časnik. Rodio se 14. ožujka 1745. Isusovačku je gimnaziju svršio u Požegi, studij bogoslovije u Zagrebu, a tečaj za vjeroučitelja u Petrovaradinu¹. Bio je župnikom u Duboviku (1784.–1786.), Ivankovu (1786.–1789.) i u Vinkovcima (1794.–1801.), gdje je poučavao kao profesor humaniora vinkovačke gimnazije. Umro je u Vinkovcima 16. listopada 1801. Dok je bio župnikom u Duboviku, preveo je i priredio katekizam (tiskan 1784.), a u Ivankovu je, po uzoru na Della Bellin rječnik, sastavljao njemačko-latin-

---

¹ Potkraj vladavine Marije Terezije i u Slavoniji su organizirani tečajevi za pedagoško-didaktičko obrazovanje svjetovnih učitelja i kateheta. I Josip je Stipan kao dakon zagrebačke biskupije 1776. svršio takav tečaj »i s odličnim uspjehom stekao osposobljenje *in der Kunst zu catechisiren*« (Matić 1945:47).

sko-slavonski rječnik (*Teutsch-lateinisch-slavonisches Lexicon*), koji je ostao nedovršenim, a poslije se izgubio². Priredio je i *Veliki katekizam* (tiskan 1800. godine u Osijeku) koji je pozitivno ocijenio zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac.

Trijezni priređivač katekizama i strpljivi leksikograf napisao je i satiričnu pjesmu *Čestitanje godovno u majuru s ove strane Bosuta na dan 25 miseca jula godine prošaste učinito po Klimboku iz Kaperca*, objavljenu posthumno u *Kalendaru iliričkom* za 1811., čiji sadržaj bitno odudara od ostalih radova, ali u slavonskih pisaca 18. stoljeća, Antuna Ivanošića i Vida Došena, takva tematika nije bila neuobičajenom. Pjesma je napisana čistom štokavskom ikavštinom, a satiričnim tonom govori o razuzdanosti i raspojasanosti života u Slavoniji.³

Relkovićev suvremenik Josip Jakošić u djelu *Scriptores Interamniae* (Bratulić 1989:454) spominje na latinskome jeziku Relkovićeve djela *Ortographisa Slavonica iuxta normalem methodum*, *Historia Biblica aliosque pro scholis nationalibus libros lectionarios in illyricum vertit*, *Luctus Slavonii militis super tristi transitu immortalis Mariae Theresiae* (1781), *Sacramentum Regis absconditum in tempore tacendi seu vita et mors s. Johannis Nepomuceni Mart.* (rukopis).

Najpoznatije je Relkovićevo djelo *Kuchnik shto svakoga Miseca priko Godine: u Polju, u Berdu, u Bashcsi, oko Marve i Xivadi, oko Kuche, i u Kuchi csiniti, i kako Zdravje razloxno uzdrxati ima, Iz dugovicsnog Vixbanja starih Kuchnikah povadih, i u slavonskom Glasu izdade Josip Stipan Relkovich od Ehrendorf Slavone Diakovacske Biskupie Shtaabski Parok u Vinkovcih. U Osiku, Slovih Ivana Martina Divalt privilegiratog knjigitofca, 1796.*⁴ Djelo je posvećeno barunu de Vinsu, koji je dao financijsku potporu *Kućniku* i ubrzao tiskanje priručnika. Kako je državna uprava inzistirala na širenju pučkih knjižica priređenih prema njemačkim izvornicima koje će puk poučiti racionalnom gospodarenju i omogućiti mu bolje ekonomske rezultate⁵, djelo je, što zbog tematike, što zbog načina pisanja, bilo vrlo popularno i u 19. stoljeću.

² Relković je 1789. g. od Dvorskoga vojnoga vijeća zatražio predujam od 600 f za tiskanje rječnika, ali je njegova zamolba odbijena jer su sredstva za tiskanje već bila odobrena Stullijevu rječniku. Iako je rukopis izgubljen, suvremenicima nije bio nepoznat, a kao *Dictionarium Latino-Germanico-Illyricum, ad normam P. Ardelii Dellabella* spominje ga i Jakošić u svojem djelu s kraja osamnaestoga stoljeća *Scriptores Interamniae*, *Grada za povijest književnosti hrvatske* 2, 131. (Matić 1916:168 ili 1968:182.)

³ Matić 1953 navodi dva izvora koji spominju tu Relkovićeve pjesmu: Katančićev *De poesi illyrica libellus ad leges aestheticae exactus* i Kopitarev osvrt o budimskom iliričkom kalendaru za godinu 1811. u *Vaterländische Blätter*, u kojem se Kopitar posebno dotaknuo Relkovićeve pjesme. Na zamolbu T. Matića *Kalendar ilirički* za godinu 1811. potražio je i u Sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti pronašao prof. Laszlo Hadrovics.

⁴ To djelo Jakošić bilježi kao *Oeconomus patriae*, in versibus, 1795.

⁵ Fra Josip Pavišević Požežanin preveo je s njemačkoga i izdao 1765. u Osijeku uputu o sadenju i njegovanju dudova. Matija Antun Relković objavio je 1771. *Razlo-*

3. Kućnik

Kućnik je praktični priručnik o poljodjelstvu namijenjen slavonskomu seljaku u svim prigodama, napisan štokavskom ikavskom stilizacijom u deseteračkome dvostihu. U njemu su potanko, od siječnja do prosinca, opisani radovi i poslovi u polju, brdu, šumi, kući i oko kuće, uz savjete o zdravlju i higijeni, vladanju i moralu. Iako sadrži naputke za unaprjeđenje gospodarstva, iz njega ništa ne doznajemo o stvarnome stanju u slavonskome selu 18. stoljeća.

Sadržaj je *Kućnika*: *Dobrovoljni Shtiocse!* (predgovor), *Uzrok mojega posla*, *Zaderxaj knjige*, *Razdilenje Zaderxaja*, *Sicsanj*, *Veljacsa*, *Oxujak*, *Travanj*, *Svibanj*, *Lipanj*, *Serpanj*, *Kolovoz*, *Rujan*, *Listopad*, *Studeni*, *Prosinac*, *Zavershaj posla*.

Od *Sičnja* do *Prosinca* sustavno su i iscrpno opisani poslovi prema ovome planu: I. *Shtofe u Polju radi* / II. *Shtofe u Berdu radi* / III. *Shtofe u Bashcsi radi* A. *Okolo Ufiva* B. *Okolo Vocha* C. *Od Obaranja*, i *Sicsenja Deroja* D. *Okolo Cvitja* / IV. *Shtofe oko Marve*, i *Xivadi cfini* A. *Okolo Marve* B. *Okolo Xivadi* / V. *Shtofe oko Kuche*, i u *Kuchi radi* A. *Okolo Kuche* B. *U Kuchi* / VI. *Shtofe glede Zdravja paziti ima*. Deseterački su stihovi popraćeni i autorovim komentarima uz tekst, koji su zapravo sažetak teksta.

Već u naslovu priručnika autor ističe da je upute povadio iz »*dugovicsnog Vixbanja starih Kuchnikah*«. Tropsch (1901) navodi sljedeće uzore *Kućniku*: Knauerov *Stoljetni kalendar*, dvije knjižice o svilarstvu — Karla Szolenghyja⁶ i Antuna Romanija⁷, ekonomski priručnik Johannes Colerusa iz 16. stoljeća⁸, Kanižlićeva *Rožalija*, te *Satir* i *Prava i pomljivo ispisana ovčarnica* njegova oca Matije.

ženje svrhu plodenja i pripaše ovaca s jednim nadometkom od sijanja i timarenje duhana, prijevod njemačke knjižice češkoga zemaljskog knjigovode Ivana Paula o gojenju ovaca s Weigandovom uputom o sadenju duhana. Ponovljeno njemačko izdanje Paulove knjižice izlazi 1774. Iste godine prevodi je na hrvatski Adam Tadija Blagojević — *Izkušani nauk, kak se ovce kroz dobro upravljene k najboljem stanju dovesti i u takvom uzdržati mogu* i tiska ga u Požunu. Dvije godine poslije, 1776., na hrvatski je prevodi i Matija Antun Relković — *Prava i pomljivo ispisana ovčarnica*, tiskana u Osijeku. Ignjatija Jablanci objavljuje 1772. u Beču opću uputu o obrađivanju polja po njemačkoj knjizi Joh. Wieganda *Priručna knjiga za slavonsku seljansku mladež učiti u dobro naredenom poljskom radenju* (usp. Matić 1962:47).

⁶ »Kratek navuk iliti vupučenje, kak dudovo belo drevo zasadžati i črveki svilu delajuči hraniti se moraju... Vu Zagrabu.« Na koncu predgovora pisac se potpisao kao: Carol. Szolenghy, S(acrae) C(aesareae) R(egiae) M(aiestatis) C(ulturae) S(ericae) Inspector«. Napisana je i godina 1768.

⁷ »Kratki nauk, pokraj kojega se najbolje i najlašnje bijeli dudovi zadobiti možu i pokraj kojega se svilni crvi također lasno odstraniti mogu..., kojega potpisao jest Antun Romani, cesarski i kraljevski po horvackoj zemlji đudova i svile inspector. U Varasdinu 1775.«

⁸ Johannes Colerus, *Calendarium oeconomicum et perpetuum. Vor die Hauswirt. Acker-*

Za hrvatski književni jezik Relković rabi dva naziva: slavonski (»u slavon-
skom Glasu izdade«, naslov) i naški (»shtofe ona Rics dobro nashki razumije«,
predgovor), a u uporabi je grafijskoga sustava dosljedan:

- cs, cf = /č/ (*csovik; pcfefe*);
- ch, tj = /ć/ (*plemich; prioratja*),
- dj, gj = /đ/ (*medju, tugje*),
- cx = /dž/ (*ocxak, bucxak*),
- sh = /š/ (*pooresh, shteta*),
- x = /ž/ (*vixbanje, odrixi*),
- ∅ = /j/ (*siat, stoi*),
- l = /s/ (*lift, ofam*),
- er = /r/ (*cerv, smert*).

Glas *h* bilježi kao znak dužine iza pojedinih samoglasnika (*kopunovah* =
kopunova) i ne bilježi ga tamo gdje je mlađi *v* (*pavuljica*) niti na početku riječi
gdje je ispao (*lad, ladovina, rana*). Naglaske (koje u predgovoru naziva *nad-*
slovcima) rijetko koristi, a suglasnike udvaja da označi kraćinu prethodnoga
samoglasnika (*staddo, vunna*). Zanaglasnice *je, se, će* piše zajedno s na-
glasnicom (*zimaje, gradjase, cfutchesh*). Po uzoru na njemačke izvornike imeni-
ce piše velikim slovom (*Zima, Motika*).

Kućnik je u ono doba bio vrlo popularna knjiga, a nekoliko je razloga nje-
zinoj čitanosti: deseterac ju je približio čitatelju bolje nego prozni tekst⁹, pi-
sana je narodnim jezikom, štokavskom ikavicom i dosljednom grafijom. Vi-
soko su je ocijenili i Relkovićeви suvremenici, osobito je njome bio odu-
ševljen Matija Petar Katančić koji Josipa Relkovića i njegov *Kućnik* uvrštava
među trideset i četiri pisca za izbor leksika u svome *Pravoslovniku*. »U Katan-
čićevu izboru pisaca vidimo što mu je kao leksikografu u hrvatskoj književ-
nosti najviše odgovaralo i koja su mu djela bila duši najbliža. Najviše je citata
iz djela Kanižličevih, Barakovićevih, Kačićevih, obojice Reljkovića i Filipa
Lastrića Očevije.« (Marijanović 1995:108).

Knjiga Slavonca Relkovića našla se početkom kolovoza 1846. u rukama
gorljivoga borca za štokavsku ikavicu, urednika *Zore Dalmatinske* Ante Kuz-
manića, koji je od godišta III. i broja 40 s poglavljem *Listopad* počeo ob-
javljivati dijelove *Kućnika*: »Napokon, imam objaviti i jednu veliku zaslugu
našega privridnoga Ignata Berlića. On sve za ovi našu književnost starajući
se, na dar mi je priklani poslao knjigu slavnoga Relkovića, 'Kućnik' (1796.
godine u Osiku pečatanu, u Dalmaciji nepoznatu, a u Slavoniji već trideset
godinah teško se može naći), da iz nje pripisujem, i u Zori pečatam. Ovo ti je

leut..... und alle diejenige, so mit Wirtschaft umbgehen, Wittenberg 1591. Knjiga je
doživjela još nekoliko izdanja.

⁹ »Ruho narodnoga deseterca nije pokrilo škrt i nepoetičan govor savjeta i na-
putaka.« (Bratulić 1989:456)

prava naša 'Georgika', poput one 'Georgike' Rimskoga pisnika Virgilija; za svakoga težaka i domaćina koristan i sladak nauk; u njoj stoji, kako se svakoga miseca ima o polju raditi i oko kuće nastojati. Evo Vam iz nje najprije Listopad.« (Cit. pr. Matičević 1995:361)

Stihovi iz *Kućnika* o narodnim nazivima za imena mjeseci objavljeni su u 2. broju *Danice*, od 14. siječnja 1837. U tome se broju opsežno govori o imenima mjeseci i zaključuje »kako je starinske nazive za imena mjeseci uredio Josip Stjepan Relković u svome *Kućniku*« (Vince 1994:92).

Izbor iz *Kućnika* ušao je i u *Ilirsku čitanku za gornje gimnazije* Antuna Mažuranića, tiskanu u Beču 1856., ali se u kasnijim izdanjima više ne nalazi (Bračulić 1989:458).

4. Leksik *Kućnika*

4.1. Podjela leksika

Cilj je ovoga rada prikazati leksički izbor Josipa Stipana Relkovića, njegov odnos prema posuđenicama i njegov prinos hrvatskoj leksikografiji. Analizom je *Kućnika* obuhvaćen sljedeći leksik:

1. opći leksik;
2. nazivi u poljodjelstvu, vinogradarstvu i voćarstvu;
3. nazivi u stočarstvu, peradarstvu, pčelarstvu i svilarstvu;
4. sinonimni parovi.

S obzirom na to da je *Kućnik* ušao u Akademijin rječnik (ARj), taj je rječnik poslužio kao temeljno polazište. Za određeni je dio leksema u ARj *Kućnik* bio »ili uopće jedinom potvrdom ili jedinom potvrdom iz djela nastalih do kraja 18. stoljeća, odnosno do pojave rječnikâ J. Stullija i J. Voltića-Voltiggija«. (Samardžija 1997:37). Izbor je Relkovićeve leksika ovdje nužno ograničen i u nj su ušli:

1. leksemi koji nisu zabilježeni u ARj (oznaka (–)),
2. leksemi zabilježeni u ARj, a jedina im je potvrda iz *Kućnika* (oznaka (x)) i
3. leksemi potvrđeni hrvatskim rječnicima ili sociolektima (mjesni govori) i *Kućnikom* kao jedinim književnim vrelom. (oznaka (+)).

Svaki je leksem obrađen kao rječnički članak: natuknica, morfološka oznaka, definicija, a potvrda i stranica teksta na kojoj je potvrda donosi se za lekseme koji nisu zabilježeni u Akademijinu rječniku. Uz pojedine je lekseme koji su potvrđeni samo kod Relkovića u kosim zagradaima naveden i komentar obrađivača ARj da se leksem javlja samo kod Relkovića. To ne znači da leksemi s oznakom (x) kod kojih to nije istaknuto nisu isključivo Relkovićevi. Oznake pojavnosti (–), (x) ili (+) na kraju su članka. Natuknica je i grafijski i fonološki u duhu suvremenoga hrvatskoga standardnoga jezika, ali su potvrde izvorne.

4.2. Opći leksik

Opći leksik u ovoj analizi obuhvaća cjeline:

1. Čovjek (anatomija, osobine i svojstva; zdravlje i bolest; odjeća i obuća; kuća, predmeti, pribor i pomagala, posuđe, namirnice/prehrana). Čovjek i zajednica u kojoj živi (rodbinski nazivi; društveni život; običaji; kućna radinost; nazivi blagdana).
2. Priroda: zemljište, voda, prirodne pojave.

4.1.1. Čovjek. Čovjek i društvo

cripić *m* umanj. od crijep (x)

davka *ž* davanje, prinos *Korist pako, ako Davke nie, Svemu Selu na Dobro prispie, 438. (–)*

diljba *ž* dioba, podjela *Da nepoznaš medju Rodom Rodak Diljba Zemlje to, i Lana oddah! 388 (–)*

dnevokradac *m* čovjek koji krađe bogu dane, koji gubi vrijeme, dangubi, dangubac /ARj: *Dolazi u jednog pisca 18. vijeka./ (x)*

donošтво *s* prinos *Mora godit i svojem' Bostanu, ... Da ga svojim Donostvom nadari. 8 (–)*

Filiplje *s* dan svetoga Filipa /ARj: *Od 18. st. u Slavoniji./ (x)*

godba *ž* njega; ugađanje /ARj: *Od 18. st., osim Relkovićeve potvrde kao jedine književne, navodi Stullijev i Šulekov rječnik/ (+)*

gradba *ž* ograda, plot (x)

gustež *ž* gustiš /ARj: *U jednoga pisca 18. vijeka./ (x)*

kašljivac *m* čovjek koji kašlje (+)

kučić *m* kućanin, ukućanin /ARj: *Na jednom mjestu u pisca Slavonca 18. vijeka./ (x)*

kućanka *ž* kućanica, domaćica; gazdarica /ARj: *U jednome primjeru 18. vijeka./ (+)*

kućanstvo *n* upravljanje kućom i imanjem (x)

kućinstvo *n* kućanstvo /ARj: *U jednoga pisca Slavonca 18. vijeka./ (x)*

kućništvo *s* kućanstvo /ARj: *Od 18. stoljeća od rječnika jedino u Stullijevu, a od potvrda jedino Relković/ (+)*

nazloba *ž* zloba (+)

ozeb *m* nabez (x)

počeće *s* početak *Dobar Izgled, i dobro Pocsetje Nikad Kuchu opustiti neche, 445 (–)*

pomlja *ž* pomnja *Da zna Vrime, pak i Način Dila; S Pomljom radi, jerje ruxna Sila! 6 (–)*

praznište *s* prazno mjesto *A*, *kad smotriš med Ranom Praznishta, Gdi Klas ridak, i' nie bash nishta*, 297 /ARj: *Riječ je ovu načinio sam pisac poradi slike.* / (x)¹⁰

prikupljivac *m* prekupac (x)

prisunje *s* prisoje(x)

prizeb *m* ozeb *Koje Zimom u Sobise csuva, Da'mu Siver na Prizeb neduha*, 335 (—)

pucina *ž* pukotina (x)

razdilba *ž* dioba, dijeljenje (x)

sklonja *ž* zaklon, sjena (x)

slaboprsan *pr.* koji je slab na prsima /ARj: *Samo u jednom primjeru 18. vijeka.* / (x)

zadangubenje *s* gubljenje vremena (x)

zadangubiti *ns a* gubiti vrijeme u nekorisnom ili nikakvom poslu (x) *b) ~ se povr.* zadržati se gdje god kakvim nepotrebnim poslom. (+)

zadržaj *m* kazalo *Zaderxaj Knjige*, 5. (x)

zemljovlastac *m* zemljovlasnik (x)

žeravka *ž* žeravica (+)

žvor *m* klobuk (na vočki) /ARj: *Samo u jednoga pisca nekoliko puta.* / (x)

4.1.2. Priroda: zemljište, voda, prirodne pojave

izvirak *m* mjesto gdje voda izvire /ARj: *osim Relkovića još kod Kalića* / (+)

močvar *m* močvara /ARj: *uz Belostenčev i Jambrešićev rječnik* / (+)

mulj *m* sitno kamenje ili pijesak što ga voda sa sobom nosi. /ARj: *uz Jambrešićev rječnik* / (+)

piskulja *ž* pjeskovita zemlja (+)

podnevac *m* južni vjetar — Relković na istoj stranici dodaje bilješku: »*Podnevac Vitar, koi od po Dana pushe.*« /ARj: *Samo u jednoj knjizi.* / (x)

smrzina *ž* mraz /ARj: *Samo u jednoga slavonskog pisca.* / (x)

suhomraz *m* suhi mraz (x)

suhomrazan *pr* koji je suh i mrazan (x)

suhozim *m* suha oštra zima *Batvo gine, Kom'se klica vidi, Jer ga ljuto Suhozim uvridi*, 348 (—)

4.3. Nazivi u poljodjelstvu, vinogradarstvu i voćarstvu

briska *ž* breskva (x)

cerovina *ž* cerovo drvo /ARj: *Jablanci i Relković* / (+)

cipiti *ns* navrtati vočke, kalamiti /ARj: *Belostenec, Jambrešić, Voltiggi* / (+)

¹⁰ Ovdje se navodi potvrda jer obrađivač ARj komentira Relkovićeve tvorbu.

- cvitar** *m* čovjek koji uzgaja ili prodaje cvijeće /ARj: uz Stulli/ (+)
divjad *ž zb.* divlje biljke (x)
drljača *ž* težački alat što vuku volovi ili konji, njime se zemlja ravni, razbijaju grude, guli trava itd. (+)
grahoberac *m* čovjek koji bere grah /ARj: *U jednoga pisca 18. st./* (x)
helda *ž* heljda /ARj: Od 18. stoljeća, Belostenec, Stulli, a od književnih potvrda osim Relkovića jedino Jablanci/ (+)
jasinje *s zb.* od jasen /ARj: *Na jednom mjestu 18. vijeka./* (x)
jezgarica *ž* jezgra (x)
klilo *s* 1. rasadnik (+) 2. klica (x)
klipje *s zb.* od klip /ARj: *Na jednom mjestu 18. vijeka./* (x)
klivilo *s* klilo 1 /ARj: *U jednoga pisca 18. vijeka./* (x)
kosište *s* držalo kose (x)
kukinja *ž* crni trn (za živi plot). /ARj: *Od 18. vijeka, a između rječnika u Vukovu, s dodatkom da se govori u Slavoniji/* (x)
kupusnica *ž* kupus /ARj: *U jednome primjeru 18. vijeka./* (x)
ljuskoplod *m* plod s ljuskom, sočivo, varivo. /ARj: *U jednog pisca 18. vijeka./* (x)
maklja *ž* težački alat, blago savinuto sječivo s držalima na oba kraja, za struganje drveta. (x)
mlatilo *s* drveno oruđe za mlaćenje (+)
mlativo *n* mlatidba. /ARj: *Samo u jednom primjeru 18. vijeka./* (x)
nabijač¹¹ *m* čovjek koji tuče, nabija lan (x)
nicivo *s* ono što će niknuti iz zemlje (o bilju) (x)
poljodilje *s* poljodjelstvo (+)
povrtalje *s* povrće (+)
povrtnica *ž* rotkva (+)
preševina *ž* mošt, šira (x)
pricip *m* kalem, navrt /ARj: *Samo u jednoga pisca./* (x)
prisadba *ž* presađivanje voćaka /ARj: *Samo u jednoga pisca./* (x)
prisadnica *ž* voćka za presađivanje, sadnica (x)
rebrac *m* stolisnik (+)
repušika *ž* vrsta repe (x)
rizotak *m* odrezani dio cjeline (x)
skalje *ž mn* iverje, triješće /ARj: sve potvrde iz Slavonije uz napomenu da se govori u Slavoniji/ (+)
stabarje *s zb.* od stabar¹² (+)

---

¹¹ U ARj leksem ima opće značenje 'onaj koji što nabija, na pr. bačvar', ali u Relkovićeve tekstu znači 'onaj koji obrađuje lan'.

¹² *Stabar*, stara riječ za stablo; ta ju je i potisnula. (Gluhak 1993:578).

- strnjak** *m* strnište. /ARj: *U Orahovici zabilježio Ivšić, u okolici Vinkovaca Pavičić./*
(+)
- sušitba** *ž* sušenje (+)
- suvad** *s* *zb.* suho granje, suhi otpaci drveta *Shtoje Plisnja, Suvadi, Trulexi, Nek na Cvitju nimalo nelexi, 90.* /ARj: *U rječniku Vukovu i u Ivekovićeve./*
- šibrad** *s* *zb.* od šiba (x)
- štipačice** *ž mn* kliješta /ARj bilježi značenje 'ona koja štiplje', ali u ovome primjeru to je vrsta kliješta: *Uzmi oshtre Shtipacsice klishte, Ruke k njimah potribnesu vishte, 423/* (x)
- tištnica** *ž* preša (x)
- torgulja** *ž* plavkasta, krupna kiselkasta šljiva, teško se kala *Josh kad moresh imati Torgulje, Dalje Briske od Kostise gulje, 147.*¹³
- uzmložaj** *m* priraštaj. (x)
- voćnik** *m* voćnjak 357 (x)
- vodir** *m* pomagalo u kosidbi, mala drvena posuda u kojoj je brus i vlažna krpa /ARj: *Otok u Slavoniji, Varoš kod Broda a u Prigorju kod Krapine, zabilježio Hefe./* (+)
- vrbovinje** *s* *zb.* od vrba (x)
- zečjak** *m* zečak, vrsta graška (x)
- zeljer** *m* celer, vrsta korjenastoga povrća (od njem. *Sellerie*) (x)

4.4. Nazivi u stočarstvu, peradarstvu, pčelarstvu i svilarstvu

- bubar** *m* čovjek koji hrani svilene bube ili njima trguje (x)
- buhač** *m* nametnik na kupusnoj sadnici (x)
- čorda** *ž* krdo, stado /ARj: osim Relkovića Vid Došen/
- čordaš** *m* pastir /ARj: *Samo u Vukovu rječniku gdje se veli da se govori u Srijemu i u jednoga pisca na početku našega vremena./* (x)
- doitba** *ž* dojenje *Tose razumie prama Rani i Snaxenju Kravah; jer kojimahse tako Doitba broi, onimah i Obroke brez Varke, i Snagu davati valja., 361.* (–)
- dojnica** *ž* krava koja doji ili se muze (x)
- drtina** *ž* nemirna domaća životinja (x) /ARj: i Vukov rječnik/
- dudinjak** *m* gnijezdo dudova svilca (x)
- gusinjak** *m* gusjeničko gnijezdo /ARj: *U jednoga pisca 18. st./* (x)
- konjodržac** *m* čovjek koji drži/hrani konje /ARj: *U jednoga pisca 18. vijeka./* (x)
- krtinjak** *m.* krtičnjak. /ARj: *U jednoga pisca Slavonca 18. vijeka./* (x)
- kućar** *m* kokošinjac (x)
- mravinac** *m* mravinjak /ARj: *Govori se i danas u Šaptinovcu, zabilježio Stjepan Ivšić/* (x)
- mužak** *m* mužjak /ARj: osim Relkovića Katančić/

¹³ Za mjesto potvrde toga leksema ARj navodi selo Varoš kod Broda.

podсад *m* ono što je podsađeno, podsada, rasplod (x)
podsada *ž* rasplod svinja. /ARj: *Samo u jednoj knjizi.* / (x)
priprega *ž* kola što ih vuku upregnuti konji (+)
stubanj *m* panj za pčele umjesto košnice (x)
stubljika *ž* stubanj /ARj: *Otok u Slavoniji, Gradište u Slavoniji, okolica Vinkovaca.* / (+)
štroviti *ns* strojiti, škopiti /ARj: *Varoš kod Slav. Broda.* / (x)
zucati *ns* zujati (o pčelama) (x)

4.5. Sinonimni parovi

borovica ili **smrika**, *Borovicom* ili *Smrikom*; *nje Zernjem, ili bolje dervetom, i Xuljem kadi*, 73.
brljak ili **škvorac**, (= čvorak) *Berljak, ili zvat'ga hochesh Shkvorac, Tom Gadu je Shto Pilichem Tvorac*, 186.
cikla ili **blitva**, *Cikla, niki zovu: Blitva, drugacsie: Ceroena Repa*, 135.
čila ili **jaka**, *čvrsta, Csila, razumiem: jaka, ili csversta*. 39.
đubrenik ili **đubrište**, *Gjubrishte, bolje nashki velise: Gjubrenik, kano, što u Gjubretu nicse*, 43
iznik ili **vodenica**, *Vodenice: Wasserschluf, drugacsie Iznici.*, 150.¹⁴
križalina ili **krumpir**, *Svibnjem valja sadit Krixaline, (Krumpir) tugje nek' Ime pogine.*, 213.
križalina ili **repica**, *Repice zovu Nikoji: Krixaline, nimacski: die Grundbirn*, 93.¹⁵
kupus ili **zelje**, *Kupus, koga Drugi zovu Zelje, Dobro spravljén svakom je od Želje*, 406.
lala ili **tulipan**, *Te su versti: Sumbuli, Lilie, I Tulipan; (zvat'se Lale smie!)*, 314.
ločika ili **salata**, *Locsika nashki: drugacsie Salata tugjim imenom*, 168.¹⁶
lorika ili **lovor**, *Lorika ili Lovor Dervo; koje mirisavo Listje ima, i sluxi za Zacsin Jecsekah: Lorberbaum*, 227.

¹⁴ ARj navodi značenje leksema *iznik* »ono što iznikne: a) mladica, vodenica tj. bezvrijedna grana na voćci (tri potvrde kod Josipa Relkovića) i b) biljka uopće (u Šulekovu rječniku)«. Leksem *vodenica* prevedenica je njemačke riječi *Wasserschus* (koju Relković prevodi kao *vodenica*) odnosno *Wasserschoss* (koju Šulek prevodi kao *vodenjača, vodenica*).

¹⁵ Za krumpir Relković nudi dva naziva: *križalina* i *repica*. U ARj *križalina* je opisana kao »*Cyclamen europaeum* njeka biljka« i napomenom da su je zabilježili Mikalja, Della Bella, Stulli i Šulek i da »U dva pisca u Slavoniji znači isto što i krompir.«, a to su Jablanci i Josip Stipan Relković.

¹⁶ ARj napominje da je oblik *ločika* zabilježen u slavonskih pisaca 18. stoljeća – Bačića, Blagojevića i Josipa Relkovića i natuknicu upućuje na *ločika* – »f. *Lactuca sativa* L. njeka trava što se goji u vrtovima i jede se obično sa soli, uljem, octom ili paprom, ali se u pisaca nalazi i za druge trave što se onako jedu«.

- maslo** ili **buter**, *Mlado Maslo; radbi znati, kakose nashki Butter zove? — dokga Nashi naucsesse praviti, valja, da cemu i ime znati, 95. Mlado Maslo istom izmeteno, i josh neoprano: Butter, 227.*
- mlaka** ili **močvar**, *Mlaka, to jest: Mocsvar, 215.*
- most** ili **ćupria**, *Chupria, Most kojase zove, Njoj Platnice nek'se csheshe nove, 89.*
- nakljunak** ili **krijesta**, *Znadu dobre Kuchanice, shtose mladog Xivadi s Kljunovah skida; menise csini, dase ono nashki zove Nakljunak., 161.*
- noške** ili **makaze**, **škare**, *Noške boljemise vidi Nashki recsene, nego Makaze ili Shkare, 230.*
- obrok** ili **porcione**, *Porcione Razumiem obicsajni obrok, i u Miru i u Rani, 277.*
- podrastenice** ili **babice**, *Podrastenice drugi zovu Babice, koje iz Korena idu, 84.*
- rotkva** ili **povrtnica**, *Rotkoe, ili Povertnice Sime Sad' za Sitvu ima svoje Vrime, 262.*
- skorup** ili **kajmak**, *Pravo nashki: Skorup, inostranski: Kajmak, njem. der Milchraum, das Obere an der Milch, 31.*
- sukno** ili **čova**, *Od nje biva sve, što je od čove, Koja sukno slovinski se zove, 58.*
- svezanj** ili **porcion**, *Svezanj Siena obicsajno: Porcion, ima po 10 funtih; za nashe manje Konje, uz Csistochu, dostaje i po 8 funtih Siena na Obrok, 96.*
- štrpka** ili **andivija**, *Shterbka nashki, (Andivija toje,) Za Sianje ima Vrime svoje, 262.*
- uljište** ili **košnica**, *Uljishte, ili Koshnica tarese Travom pcselinjom iznutra atimse Medom mallo namaxe; 239.*
- veljati** ili **govoriti**, **razgovarati** *Veljam, govorim, razgovaram se, stara nashka Rics, i dobra., 73.*
- vrza** ili **kelj** *Ako imash glavatoga Kelja, Nasko Verza njemu Ime veljah, 331¹⁷.*
- zetin** ili **ulje** *Zato Zetin, il' laneno Ulje Csestje njimah po Uhshiu mulje, 282*

4.6. Analiza leksika

4.6.1. *Opći* je *leksik* najzastupljeniji u dva zadnja poglavlja svakoga mjeseca koji govore o poslovima u kući i oko kuće te o zdravlju. Dajući savjete o zdravlju navode se pojedini dijelovi tijela izloženi bolestima, savjeti o sprječavanju bolesti i higijeni, a *leksik* je općepoznat. Iako je svako slavonsko kućništvo veliko jer Slavonci u to vrijeme žive u zadrugama, nigdje se ne navodi broj ukućana i rodbinski odnosi (spominju se samo *dite, nevista, otac, mati, sinovac*). Ne saznajemo ništa niti o nadničarima ili kakvoj drugoj ispo­moći u kućništvu. Od brojnoga općeg leksika izdvajam tek nekoliko le­ksema, primjerice, onih koji označuju: osobine (*linost, nečovičnost, ljutina, triznost, uljudnost, vridnost*), namirnice (*kruh, pecivo, odrizak, napitak, slanina, sol*), blagdane (*svetac* ili *god: Bartolov Dan, Blagovist, Gjurgjevo, Martinje,*

---

¹⁷ ARj uz Relkovićevu navodi i Jablancijevu potvrdu.

Miholje, sveti Grgur, sveti Mathia, sveti Mihalja), mjere (čtvrť, fat, cipela 'mjera za dužinu umjesto stopa, prema njem. Schuh', uborak 'mjera za žito i brašno'), zanimanja (bašćar, baščovan, berač, drvodilja, kolar, kosac, kovač, orač, ovčar, pastir, pčelar, poljar, remenar, rizač, rukodilac, rukotvorac, siač, težak, trgovac, torbonoša, volar), prirodne pojave (studenac, vrilo, vrutak, zdenac).

4.6.2. Poljodjelski se leksik može podijeliti u nekoliko skupina. U vrlo su brojnoj skupini svakako oruđa, alati i pomagala, čiji izgled, dijelove i namjenu Relković potanko opisuje (*bradva, crtalo, daska* (dio pluga), *glavine, grablje, gvozdje, jaram, klin, klište, kosa, kosir, lemeš, lopata, remen* (dio kose), *motika, nož, ornice, plug, pridnjak* (dio jarma), *ribež, rudo, srp, sikira, valj, valjuga, vile, vreteno* (dio mlina), *zubača*), a navodi i različite poljske radove (izrizati, kalamiti, kaštriti, kop, kopanje, kosenje, kositba, kositi, obrizanje, obrizati, okapanje, okaštriti, oranje, plitva, pogrepsti (livadu), prisadiivati, privraćati, rizati, saditi, siati, sitva, snop, srizivati (voće), ucipljivati, vršitba, vršiti, žetva). Brojnost fitonima pokazuju vrste: cvijeće (*gjurgjic, fiola, jaglac, jergovan, karamfil, liljan, ljubica, ružica*)¹⁸, drveće i grmlje (*brist, briza, bukvoica, drinak, lipa, rastje, svib, vrba*), žitarice (*ječam, krma, kukuruz, mekinje, melj, pšenica, raž, zob, žito*), povrće (*bundevea, dinja, grah, lubenica, luk, mahuna, mrkva, paprika, pašternak, peršin, porluk, zelen*). Voće dijeli na »inostransko« (lemon, naranča), »kamenito«, »koštičasto« (*briska, kajsija, trišnja, višnja*) i »zrnato«, a vinska je loza *krovarica, pogrbnica, povaljuša i puštenica*. Opisane su i trave (*diteljina petere fele: bila ili mala, kamenita, španjska ili štajerska, švaicerska, turska ili grahorica, kopriva, pelin, tatula*), začinsko i livadsko bilje (*kopar, lorika ili lovor, majoran, ružmarin*) i duhan.

4.6.3. Domaće životinje zauzimaju važno mjesto u kućništvu: Relković iscrpno opisuje sve poslove oko stoke i peradi, pčela i dudovih svilaca, a također i njihove nastambe ili gnijezda (*jasle, kočak, ovčjak, pčelinjak, pojata, svinjac, štala, tor*). Od ptica spominje *čvorka, goluba, svraku, vranu i orla*, a od ostalih životinja *krticu, mačku, miša, puža, stakora, tvorca, zeca*. Od nametnika koje naziva *gadi* i *pogani* ističe *buhu, mrava, muhu, mušicu, pauka, uši i žizak*. Na jednom se mjestu, i to na samome početku, pojavljuju ribe kao *plivajuće zviru*, ali se nigdje ne spominju niti vrste riba niti lov. Iako su slavonske šume prepune divljači, Relković ju izostavlja iz svojih naputaka kućniku.

4.6.4. Relković je okupiran dvama leksičkim problemima: posuđenicama i obogaćivanjem leksika korištenjem mogućnosti koje nudi sam hrvatski jezik (Samardžija 1987:31–32). Među posuđenicama najbrojniji su turcizmi, kojima ne nalazi ili ne navodi odgovarajuću zamjenu (*adet, ator, bašća, bostan, benluk, bez, budžak, bunar, česma, češagija, čigirica, čošak, divan, dućan,*

¹⁸ »Ja od Cvitja nepishem nafale, / Jer Kuchniku tosu Stovari male, / Koje mallo pomaxu u Kuchu, / Niti Ranu, nit' daju Obuchu, / Veche samo nasladjuju Ocsi / K-Cvitju Samo Brezposlen priskocsi!« 275, 19–24.

duranje, durati, dušek, duvar, dželep, đubre, hasura, jarak, jaruga, kajmak, kamiš, karanfil, kašika, kefa, mezeva, ponjava, samaluk, satara, sirće, sumbul, šira, tavan, testera, varoš, vilajet). Nešto je manje germanizama (*birtia, celler, štagalj, štranjga, zeljer*), iako bi se s obzirom na njihovu brojnost u slavonskim govorima i Relkovićevim služenjem njemačke literature očekivao daleko veći broj, i hungarizama (*ašov, atar, čorda, fela, gazda, ham, salaš, trh*). Nekoliko je leksema preuzeto iz zavičajnih govora (*dika, mravinac, skalje, strnjak, stubljika, torgulja, uljište*). Za pojmove koje "prosti puk" ne poznaje opravdana je njegova uporaba posuđenice, ali se to ne može reći i za posuđenice (osobito turcizme) na čiju je nepotrebnost upozoravao i Matija Antun Relković u *Satiru* i *Novoj slavonskoj i nimačkoj gramatici* (1767)¹⁹. Kod nekih se posuđenica (i riječi koje je takvima smatrao) zalaže za to da se zamijene izvornima (tj. onima koje je takvima smatrao): *ločika* umjesto *salata*, *maslo* umjesto *buter*, *most* umjesto *ćuprija*, *nožke* umjesto *makaze*, *škare*, *obrok* umjesto *porcione*, *štrpka* umjesto *andivija*, *sukno* umjesto *čova*, *zdenac* umjesto *bunar* itd.

5. Zaključak

Vrijeme u kojem je živio i stvarao Josip Stipan Relković bilo je obilježeno svesrdnim zalaganjem vlasti za unaprjeđenje pučke prosvjete. Poticani od vlasti slavonski su se svećenici tomu nastojanju čitavi posvetili pišući ili prevodeći djela najrazličitijih sadržaja. I Relkovićev je *Kućnik* napisan za prosvjećenje slavonskoga čovjeka, plod je to autora koji je cijeli svoj život posvetio unaprjeđenju načina njegova života, profesora koji je puno uložio u razvoj školstva, čovjeka koji je poznao prilike u gospodarstvu ne samo iz pera svojih suvremenika ili prethodnika koji su pisali slična djela iste namjene već i iz vlastitih iskustava.

Iako se navodi nekoliko uzora, *Kućniku* se ipak ne može zanijekati izvornost. Sustavnost izlaganja građe i brižljiv leksički izbor samo su dvije vrlo važne značajke ovoga djela, koje je, iako je ušlo u Akademijin rječnik ostalo zaboravljeno i potisnuto. *Kućnik* je hrvatsku leksikografiju obogatio određenim brojem leksema, od kojih je većina danas stilski obilježena i nije ušla u širu uporabu: *davka, dnevohradac, godba* (njega), *grahoberac, gusinjak, gustež, jasinje, klipje, klivilo, konjodržac, krtinjak, kupusnica, ljuskoplod, nakljunak, nicivo, ozeb, podnevac, praznište, preševina, pricip, prikupljivac, prisadba, prizeb, sklonja, slaboprsan, smrzina, suhomraz, suhozim, tištnica, voćnik*. I Relkovićev stav da tuđu riječ zamijeni »naškom«, a to čini gdje god može, govori o njegovu nastojanju da se očuva čistoća vlastita jezika. Odabranim se leksičkim značajkama Relkovićeve *Kućnika* željelo upozoriti da su i neknjiževna djela

¹⁹ O purizmu Matije Antuna Relkovića v. Vončina 1967 te Samardžija 1997: 41–52.

važan prinos standardizacijskim stremljenjima u drugoj polovici 18. stoljeća.

Svaki čovjek ostavi trag u vremenu svojim životom i svojim djelom. Samo neki ljudi imaju sreću da im strogi sud vremena djelo ne izbriše. Plodovi su njihova napora pod sitnozorum strpljivih proučavatelja koji njihovo djelo raščlanjuju do najsitnijih pojedinosti i o njemu sude iz najrazličitijih kutova. Prosudbe nikada ne treba niti prihvatiti niti odbacivati *a priori*, jer svaka je prosudba isto tako djelo i plod nečijeg rada. Relković sin utopio se u vremenu koje je dalo pisce kao što je bio i on sam: svećenike, predane svomu radu, obrazovane i samozatajne, posvećene puku. Njegov *Kućnik* ne odiše poezijom i ne pripada vrhunskim književnim ostvarajima, a ipak je to djelo zavrijedilo pozornost, ako ničim drugim, a ono čistim ikavskim, »našim slavonskim« jezikom hrvatskim, koji bi, možda, da nije bilo kao što je bilo u 19. stoljeću, doživio sudbinu drukčiju nego ovu kakva jest. Ne treba to zanemariti.

Literatura

- Bratulić, Josip. 1989. Josip Stjepan Relković i njegov *Kućnik*, pogovor pre-tisku knjige Josip Stjepan Relković, *Kućnik*, Privlačica, Privlaka, 1989, 451–462.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. August Cesarec Izdavač, Zagreb.
- Katančić, Matija Petar. 1984. *Knjižica o ilirskom pjesništvu izvedena po zakonima estetike*. Prev. s latinskoga Stjepan Sršan. Revija, Osijek.
- Marijanović, Stanislav. 1995. Matija Petar Katančić, leksikograf, o hrvatskoj leksikografiji i leksikografima, u knj. *Hrvatska književnost 18. st.: tematski i žanrovski aspekti*, ur. Nikola Batušić, Dani Hvarskog kazališta. Građa i eseji o hrvatskoj poeziji, Književni krug, Split, 103–120.
- Matičević, Ivica. 1995. Pisci iz Slavonije u *Zori dalmatinskoj, Zadarska smotra*, XLIV, 3–4, 339–363.
- Matić, Tomo. 1916. Josip S. Relković' Bemühungen um die Hebung des Schulunterrichtes in seiner Heimat, *Archiv für slavische Philologie*. XXXIV, 165–177.
- Matić, Tomo. 1933. Rukopis Relkovićeve *Kućnika*. *Nastavni vjesnik*, god. 42, br. 4, 54–55.
- Matić, Tomo. 1942. *Iz hrvatske književnosti u Slavoniji prije Preporoda*. Sabrao i uvod napisao T. Matić, 225 str. Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb. (Tekstovi i pregledi, sv. 4)
- Matić, Tomo. 1945. *Prosojetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Djela HAZU, knj. XLI, Zagreb.
- Matić, Tomo. 1953. Četiri priloga proučavanju hrvatske književnosti, 2. Ne-poznata pjesma Josipa Stjepana Relkovića. *Građa za povijest književnosti hrvatske* 24, 89–98.

- Matić, Tomo. 1962. Relković ili Reljković. *Građa za povijest književnosti hrvatske* 28, 325–331.
- Matić, Tomo. 1968. Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca potkraj osamnaestog vijeka, *Rad JAZU*, knj. 324, Zagreb, 5–61.
- Naših dvjesta godina (1780–1980)*, Centar za usmjereno obrazovanje »Matija Antun Reljković«, Vinkovci, 1981.
- Relkovich, Josip Stipan. 1796. *Kuchnik shto svakoga Miseca priko Godine: u Polju, u Berdu, u Bashcsi, oko Marve i Xivadi, oko Kuche, i u Kuchi csiniti, i kako Zdravje razloxno uzderxati ima*, Iz dugovicsnog Vixbanja starih Kuchnikah povadih, i u slavonskom Glasu izdade Josip Stipan Relkovich od Ehrendorf, Slavne Diakovacske Biskupie Shtaabski Parok u Vinkovcih. U Osiku, slovih Ivana Martina Divalt privilegiratog knjigotisca. 1796. (pretisak: Privlačica, Privlaka, 1989.)
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, JAZU, Zagreb, 1880–1976. = ARj
- Samardžija, Marko. 1997. Hrvatski leksik u drugoj polovici XVIII. stoljeća, u knj.: *Iz triju stoljeća hrvatskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 9–40.
- Tropsch, Stjepan. 1901. Uzori Reljkovićeve *Kućniku*. *Rad JAZU* 145, 1–29.
- Vončina, Josip. 1967. O tudicama u Reljkovićeve Satiru. *Filologija* 5, 175–181.
- Vince, Zlatko. 1990. *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Lexicon Relković's *Kućnik*

Summary

Parish priest and high school teacher Josip Stipan Relković (1754–1801) is author of the agriculture's handbook *Kućnik* which was devoted to Slavonian farmers. In this paper lexic on the handbook *Kućnik* is analyzed. The analysis includes: 1. general lexic, 2. lexic of the agriculture, vine and fruit growing, 3. lexic of the cattle rearing, poultry farming, apiculture and silkculture and 4. synonymous pairs. The goal of the analyses is to present Relković's attitude to foreign words and their contribution to Croatian lexicography.

Ključne riječi: leksik, Josip Stipan Relković, *Kućnik*, sinonimi, posuđenice.
Key words: lexic, Josip Stipan Relković, *Kućnik*, synonyms, foreign words.